

STRATEGIE AKVIZIČNÍ POLITIKY VE STÁTNI VĚDECKÉ KNIHOVNĚ V OLOMOUCI

Blanka Sedláčková, SVK Olomouc

Doplňování knihovního fondu ve Státní vědecké knihovně Olomouc bylo a je ovlivňováno skutečností, že město Olomouc je městem univerzitním, sídlem mnoha středních škol a také spádovou oblastí regionu, který je orientován hlavně na zemědělství a průmyslovou výrobu. Silné zastoupení ve složení obyvatelstvemá vojsko a nutno brát v úvahu i rozrůstající se podnikatelskou sféru. Tyto faktory nutně ovlivňují zaměření knihovny a tím pádem i akvizici. Budu-li hovořit o současné akviziční politice, musím se alespoň v krátkosti zmínit o velikosti a historii našeho fondu.

Knihovní fond Státní vědecké knihovny v Olomouci činí k 31.12.1997 1 700 858 knihovních jednotek, má rozsáhlou sbírku rukopisů z 11.– 15. století, prvotisků z 15. století, starých tisků ze 16. – 18 století a tiskové produkce 19. a 20.století.

V malém ohlédnutí do historie doplňování fondů v olomoucké knihovně zjistíme, že systematické a strategické budování fondu probíhá až po roce 1945, i když knihovna vznikla jako součást jezuitského vysokého učení v roce 1566. Základ knihovních sbírek tvořily dary biskupa, kanovníků, zemských úředníků a měšťanů. Knihy se též kupovaly z peněz různých nadací a odkazů, a to latinsky psaná teologická a filozofická díla.

Velkou ztrátu zaznamenala knihovna v letech 1642–1650, kdy si Švédové odváželi z Olomouce sto vozů plně naložených uměleckými předměty, archiváliemi a knihami, které jsou dodnes ozdobou fondů knihoven ve Stockholmu a v Uppsale. Náhradou za tuto ztrátu bylo knihovně po švédské okupaci poskytnuto více finančních prostředků a také knižní dary jednotlivců byly početnější.

V této podobě působila jezuitská knihovna až do roku 1773, kdy byl řád jezuitů zrušen, univerzita i knihovna převedeny do správy státu a také se stala rozhodnutím moravského gubernia „veřejnou Univerzitní knihovnou“. Tehdejší fond tvořilo 673 rukopisů, 3 117 prvotisků a vzácnějších tisků 16. a 17. stol. a 20 305 ostatních knih. Oborově největší počet byl teologických knih, dále z oboru historie, práva, jazykovědy, filozofie. Méně zastoupeny byly publikace z oboru lékařství a matematiky.

Velkým přelomem pro systematické doplňování a velikost fondu znamenal rok 1807, kdy knihovně bylo uděleno právo povinného výtisku z území Moravy a Slezska, které nepřetržitě platilo do roku 1935.

Na vývoj knihovny měla pochopitelně velký vliv situace na univerzitě. V roce 1860 bylo úředně vyhlášeno zrušení olomoucké univerzity a knihovně byl odňat predikát „univerzitní“. Nový titul knihovny od tohoto roku až do roku 1946 byl Studijní knihovna. Knihovní fond rostl proto především z exemplářů moravského povinného výtisku. V dalších letech bylo doplňování zcela závislé na dotacích a darech, které byly velmi malé. Po roce 1918 byl přisun peněz z ministerstva školství větší, aby knihovna mohla doplnit své fondy o základní díla české literatury odborné i krásné.

Po 2.světové válce se sem shromažďovaly knihy z bývalého německého majetku, zámeckých knihoven, byla zakoupena knihovna slavisty Matyáše Murka. Tím se fond doplnil velmi potřebnými díly slovanských národů.

V roce 1946 byla v Olomouci obnovena univerzita. Po vyhlášení zákona o obnově olomouckého vysokého učení byl název opět změněn na Univerzitní knihovna v Olomouci. Knihovna však zůstala samostatnou institucí a sloužila nejen učitelům a studentům, ale i široké olomoucké veřejnosti.

V roce 1950 knihovna přejímá fondy knihoven zrušených klášterů, bohosloveckých seminářů a některých dalších institucí.

Kvantitu i kvalitu akviziční práce prohloubil zákon o povinných výtiscích z roku 1947, který stanovil, aby jeden výtisk všech publikací vydaných na území ČSR byl poslán Univerzitní knihovně v Olomouci a toto právo má nepřetržitě dodnes.

V socialistické éře se jako ve všech ostatních odvětvích dbalo o plynulé doplňování ideologické tuzemské i zahraniční literatury. Přesto se podařilo koupit, pokud bylo dostatek finančních prostředků, velmi kvalitní publikace z oboru lékařství a přírodních věd.

Změna režimu v roce 1989 přinesla do našeho oboru určité uvolnění, zpřístupnění, ale i transformaci v pojetí funkce. Není to už konvenční instituce s klasickou akvizicí a výpůjčkou, ale přechází na podobu moderního informačního centra s využíváním výpočetní techniky a též novými typy dokumentů – audiovizuální nosiče všech druhů. V naší knihovně zatím pouze pasivně evidujeme povinný výtisk AV medií, ale nutnost doplňování nákupem podle požadavku uživatelů je přede dveřmi v souvislosti se zprovozněním speciální studovny od 1.1.1999.

Základní fond se doplňuje publikacemi povinného výtisku, nákupem, mezinárodní výměnou a dary od institucí nebo jednotlivců.

Povinný výtisk

Jak jsem se již zmínila, knihovna toto právo měla od roku 1807 do roku 1935 a od roku 1947 do současnosti. O problémech, které nastaly po roce 1989, kdy lavinovitě vznikala a zanikala soukromá nakladatelství, která ne-

dbala na povinnost odevzdávání povinného výtisku si všichni dobře pamatujeme a bohužel, asi se již nikdy nepodaří vzniklé mezery zaplnit. Částečně klid a pořádek do plynulého a soustavného přísunu publikací povinného výtisku vnesl zákon č.37/1995 o neperiodických publikacích, který nabyt účinnost 1.1.1996 a přikazuje nakladatelům odevzdat do 30 dnů dva výtisky Národní knihovně, po jednom exempláři Moravské zemské knihovně v Brně, Státní vědecké knihovně v Olomouci a jeden regionální povinný výtisk místně příslušné státní vědecké knihovně podle sídla vydavatele.

Problémy se zmenšily, ale zcela nevymizely. Někteří nakladatelé stále tuto povinnost cítí jako diskriminaci a zákon se snaží obcházet. Je nutná stálá kontrola a být neustále v kontaktu s nakladateli. Dřívější systém práce nepočítal s touto nutností, proto velice operativně byl v naší knihovně vyčleněn pracovník, jehož náplní je stále sledování vycházející literatury podle dostupných pramenů a následné vymáhání povinného výtisku.

Roční přírůstek publikací docházejících jako povinný výtisk do SVK Olomouc činí průměrně 12.000 svazků, což je přibližně 60% celkového přírůstku.

U periodik je situace stále nevyjasněná, neexistuje nový zákon, který by vydavatelům nekompromisně přikazoval odevzdávat povinný výtisk. Je pravdou, že většina to činí dobrovolně, ale někteří mezery v zákoně využívají a my jsme nuceni časopisy nakupovat, abychom nepřišli o nové tituly nebo nebyla přerušena kontinua již vycházejících časopisů.

Nákup publikací

Díky povinnému výtisku se soustřeďujeme při nákupu českých knih pouze na dokupování knih jak encyklopedického a příručkového charakteru, kterými se doplňují a aktualizují příručky přístupné pro uživatele tak příručky na specializovaných knihovnických pracovištích. Multiplicitně se doplňují skripta olomoucké university a duplicitně opakovaně žádané odborné publikace.

Při nákupu zahraniční literatury se pro její finanční náročnost musí přísně dbát na profilaci fondu. Při prohlubující se specializaci vědních oborů by nebylo možné, aby akviziční pracovník sám volil při nákupu vždy správně tituly jednotlivých oborů. Nutně musí spolupracovat s odborníky, kteří doporučují ke koupi kvalitní monografie ze svých oborů. Tato praxe má v naší knihovně již tradici a stále se rozšiřuje.

Rozhodující vliv na strategii doplňování má samozřejmě složení uživatelské veřejnosti. Hlavními uživateli knihovny jsou vysokoškolští pedagogové a studenti, kteří tvoří více než 50% všech našich čtenářů. Nároky na studium rostou a zvýšila se také jazyková způsobilost, proto se tlaky na informační pracoviště neustále zvyšují. Univerzita Palackého má v současnosti 7 fakult – filozofická, pedagogická, právnická, přírodovědecká, lékařská, bohoslovecká a fakulta tělesné kultury. Tato skladba nám podává určitým způsobem směr, kterým se musí ubírat naše orientace při profilaci fondu. Při doplňování zahraniční literatury musí být na zřeteli využitelnost, finanční otázka a zda není

již publikace na území Olomouce. Velkým přínosem pro koordinaci doplňování mezi univerzitou a SVK Olomouc bude vzájemné počítačové propojení mezi fakultami a knihovnou, kdy si velmi jednoduchým způsobem budeme moci zjistit zda konkrétní kniha je v Olomouci dostupná.

U zahraničních periodik je situace jiná. Od roku 1968 vydává SVKOL za spolupráce knihoven Univerzity Palackého a některých velkých podniků Soupis zahraničních periodik objednaných na rok. . . knihovnami, ústavy a podniky v Olomouci. Nákup zahraniční periodické literatury je stále více finančně náročný. Zatím se nám daří udržet stávající stav – tj. 215 titulů. Na tomto úseku nákupu máme představu, že bude-li nutno z finančních důvodů volit mezi zrušením odběru časopisů nebo nákupem monografií, přikloníme se spíše k zabezpečení kontinuity periodik.

Mezinárodní výměna

Spolupráce Státní vědecké knihovny v Olomouci se zahraničními knihovnami a institucemi formou mezinárodní výměny publikací umožňuje doplňování knihovního fondu o další zahraniční publikace a časopisy. Tento druh kooperace má dlouhodobou tradici, již od roku 1951 se začaly navazovat kontakty a dnes máme 92 stálých zahraničních partnerů. Tímto způsobem knihovna v minulosti získala kvalitní literaturu, která byla v době minulého režimu těžko dostupná. Dnes je toto získávání literatury diskutabilní, protože náklady na výměnu díky zvýšenému poštovnému rostou a pokud máme dostatek financí, tak je nám celosvětový knižní trh přístupný. V budoucnosti se chceme orientovat hlavně na knihovny, s kterými lze vyměňovat kvalitní knihovnickou a regionální literaturu, k níž je obtížnější přístup.

Dary

Doplňování knihovního fondu touto formou představuje zařazování literatury darované od jednotlivci a institucemi.

Významným přínosem pro knihovnu bylo dlouhodobé zapůjčení kolekce německé literatury od Goethe-Institutu Mnichov. Spolupráce začala v roce 1993 a po rekonstrukci knihovny byla vyčleněna místnost pro studovnu německé literatury. K základní sbírce patří kolekce knih ze všech oborů s důrazem na moderní německou literaturu, dějiny, reálie a nejnovější učebnice němčiny. Doplnují ji audio- a videokazety, časopisy a noviny.

Doufám, že z mého stručného výkladu o strategii akvizice v Státní vědecké knihovně vplynuly nejen hlavní zásady, ale i problémy této pro knihovnu primární činnosti.